

NAUČNOM VEĆU MEDICINSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Naučnog veća Medicinskog fakulteta u Beogradu, održanoj dana 03.11.2020. godine, broj 9700/11-SC, imenovana je komisija za ocenu završene doktorske disertacije pod naslovom:

„ ISTRAŽIVANJE PREDIKTORA PSIHOLOŠKOG DISTRESA I SPREMNOSTI
NA TRAŽENJE PROFESIONALNE PSIHOLOŠKE POMOĆI KOD STUDENATA
BEOGRADSKOG UNIVERZITETA“

kandidata Smiljane Cvjetković, zaposlene na Katedri humanističkih nauka, Medicinskog Fakulteta, Univerziteta u Beogradu. Mentor je prof. dr Vesna Bjegović- Mikanović, a komentor prof. dr Viviana Langher

Komisija za ocenu završene doktorske disertacije imenovana je u sastavu:

1. Prof.dr Petar Bulat, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu
2. Prof.dr Janko Janković, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu
3. Prof.dr Tatjana Vukosavljević-Gvozden, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
4. Doc.dr Zoran Bukumirić, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu
5. Prof.dr Dragana Ignjatović Ristić, Medicinski fakultet Univerziteta u Kragujevcu

Na osnovu analize priložene doktorske disertacije, komisija za ocenu završene doktorske disertacije jednoglasno podnosi Naučnom veću Medicinskog fakulteta sledeći

IZVEŠTAJ

A) Prikaz sadržaja doktorke disertacije

Doktorska disertacija Smiljane Cvjetković napisana je na ukupno 149 strana i podeljena je na sledeća poglavlja: uvod, ciljevi istraživanja, metode istraživanja, rezultati, diskusija, zaključci i literatura. U disertaciji se nalazi ukupno 80 tabela i tri grafikona. Doktorska disertacija sadrži sažetak na srpskom i engleskom jeziku, biografiju kandidata i podatke o komisiji.

Uvod se sastoji iz četiri dela u kojima su adekvatno i u potpunosti opisani i analizirani teorijski pojmovi i dat pregled literature od značaja za definisanje i razumevanje ciljeva. U prvom delu je definisan psihološki distres, dat je pregled dosadašnjih metoda istraživanja

psihološkog distresa u populaciji studenata, opisan je razvoj i primena Instrumenta za procesnu psiholoških simptoma u savetovalištu (*CCAPS-62*) i obrazložena potreba za kulturnom adaptacijom i psihometrijskom validacijom ovog instrumenta u populaciji studenata u Srbiji. U drugom delu izloženi su detaljan opis i značaj mogućih prediktora psihološkog distresa kod studenata, sa posebnim osvrtom na profesionalnu adaptibilnost i afektivne karakteristike radnog konteksta. Opisani su prethodni pristupi istraživanju ova dva koncepta, uz obrazloženje potrebe za validacijom novih instrumenata, Dinamske skale za procenu u domenu profesije (*DCS*) i Skale za procenu simboličke radne motivacije (*W-SMS*), a koji se zasnivaju na teorijskim postavkama koje nisu prethodno primenjivane u studijama na našoj populaciji. U trećem delu opisan je pojam spremnosti na traženje profesionalne psihološke pomoći u populaciji studenata, dok su u četvrtom razmatrani prediktori spremnosti na traženje profesionalne psihološke pomoći u ovoj populaciji.

Ciljevi rada su precizno definisani. Primarni cilj istraživanja bio je utvrđivanje intenziteta i kvaliteta psihološkog distresa u populaciji studenata, kao i njegove povezanosti sa različitim faktorima uključujući sociodemografske osobine, radno angažovanje ispitanika, dimenzije profesionalne adaptibilnosti, i afektivne i fizičke karakteristike radnog konteksta. Sekundarni ciljevi odnosili su se na prevod, lingvističku i kulturnu adaptaciju i psihometrijsku validaciju instrumenata za procenu psihološkog distresa, profesionalne adaptibilnosti i afektivnih dimenzija radnog konteksta, kao i utvrđivanje prediktora spremnosti za traženje profesionalne psihološke pomoći.

U poglavlju **metode istraživanja** je navedeno da se radi o istraživanju izvedenom po principu deskriptivne eksplorativne studije preseka u periodu mart-jun 2018. godine u prostorijama fakulteta koji su izabrani za učešće u istraživanju. Detaljno je opisan način selekcije ispitanika i formiranja uzoraka. Formirana su četiri različita uzorka; po jedan u svrhu validacije svakog od instrumenata i jedan u svrhu utvrđivanja prediktora psihološkog distresa i spremnosti na traženje profesionalne psihološke pomoći. U sva četiri slučaja ispitanici su selektovani prema principu višefaznog proporcionalnog stratifikovanog uzorka. U prvoj fazi su svi fakulteti Univerziteta u Beogradu posmatrani kao klasteri raspoređeni u četiri stratuma, odnosno četiri grupe koje su zvanično navedene od strane Univerziteta (grupa društveno-humanističkih, medicinskih, prirodno-matematičkih i tehničko-tehnoloških nauka). Iz svakog stratuma na slučajan način odabrana su po tri klastera (fakulteta). U drugoj fazi na svim izabranim fakultetima formiran je slučajan uzorak studenata. Prve tri godine studija su bile posmatrane

kao stratumi i iz svakog stratuma sistematski je izabran određen broj studenata, sa verovatnoćom proporcionalnom ukupnom broju studenata koji pohađaju prve tri godine određenog fakulteta. Konačna veličina uzorka za validaciju Instrumenta za procenu psiholoških simptoma u studentskom savetovalištu iznosila je 1298 studenata, za validaciju Dinamske skale za procenu u domenu profesije 514 studenata, a za validaciju Skale za procenu simboličke radne motivacije 466 studenata. Veličina uzorka za utvrđivanje i analizu prediktora psihološkog distresa i spremnosti na traženje profesionalne psihološke pomoći iznosila je 1032 studenta. Instrumenti koji su korišćeni u studiji su detaljno opisani i dat je prikaz načina skorovanja. Za instrumente čija je validnost utvrđivana u okviru istraživanja dat je detaljan opis procesa prevoda i utvrđivanja pojavnosti stavki, kao i prikaz korišćenih statističkih tehnika. Ova studija je odobrena od strane Etičkog komiteta Medicinskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu. Svi ispitivani studenti su dali pisani pristanak pre uključanja u studiju.

U poglavlju **rezultati** detaljno su opisani i jasno predstavljeni svi dobijeni rezultati. Rezultati su prikazani na 67 strana i odražavaju postavljene ciljeve. U prva tri dela predstavljeni su rezultati psihometrijske validacije Instrumenta za procenu psiholoških simptoma u studentskom savetovalištu, Dinamske skale za procenu u domenu profesije i Skale za procenu simboličke radne motivacije. U četvrtom delu prikazani su rezultati analize prediktora psihološkog distresa i stavova prema traženju profesionalne psihološke pomoći, a u petom rezultati analize prediktora aktuelnog korišćenja usluga profesionalne psihološke pomoći.

U poglavlju **diskusija** na sveobuhvatan i detaljan način povezani su rezultati doktorske disertacije sa rezultatima istraživanja drugih autora. Takođe, na osnovu diskutovanih rezultata date su smernice i preporuke za efektivno pružanje usluga profesionalne psihološke pomoći u populaciji studenata.

Zaključci sažeto prikazuju najvažnije nalaze koji su proistekli iz rezultata rada, u skladu sa navedenim ciljevima istraživanja. Korišćena **literatura** sadrži spisak od 495 bibliografskih jedinica iz domaćih i stranih publikacija, koje su adekvatne i savremene. Reference su citirane Čikago stilom.

B) Kratak opis postignutih rezultata

Verzije Instrumenta za procenu psiholoških simptoma u savetovaništu, Dinamske skale za procenu u domenu profesije i Skale za procenu simboličke radne motivacije na srpskom imale su zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike i stoga ih je bilo moguće primeniti u svrhu procene konstrukata koje mere. Analiza intenziteta i kvaliteta psihološkog distresa ukazala je da najizraženiju dimenziju predstavlja samopoštovanje (AS=2.74, SD=0.80). Kao najizraženiji simptomi javljaju se simptomi akademskog distresa (AS=1.82, SD=1.07) i socijalne anksioznosti (AS=1.35, SD=1.04). Najslabije su bili izraženi simptomi zloupotrebe alkohola (AS=0.69, SD=0.94) i generalizovane anksioznosti (AS=0.63, SD=0.84). Dalja analiza rezultata ukazuje da se studenti razlikuju po polu, godini i tipu studija, religioznosti i obrazovanju roditelja, kao i po vremenu koje posvećuju studiranju kada se posmatraju različiti aspekti distresa. Nadalje, rezultati ukazuju da u okviru dimenzija profesionalne adaptabilnosti mehanizmi istinske i manične reparacije imaju adaptivnu funkciju, dok je funkcija mehanizama manije i zavisti maladaptivna. Afektivne dimenzije radnog konteksta predstavljaju dodatni činilac u objašnjenju psiholoških simptoma; studenti koji su kontekst procenjivali kao zadovoljavajuć i vredan očuvanja imali su izraženije samopoštovanje i manje izražene sve dimenzije psihološkog distresa. Studenti su imali umereno pozitivne stavove prema traženju profesionalne psihološke pomoći (AS=3.03, SD=0.56). Pozitivnije stavove imale su devojke, studenti medicinskih nauka, oni koji su se u većoj meri oslanjali na mehanizam istinske reparacije a u manjoj meri na mehanizam manije, i oni koji su imali izraženije simptome akademskog distesa i socijalne anksioznosti. Usluge psihoterapije ili savetovanja aktuelno je koristilo samo 4% ispitanika. Veća šansa za korišćenje ove vrste usluga postojala je kod studenata sa izraženijim simptomima generalizovane anksioznosti, kod onih koji se u manjoj meri oslanjaju na mehanizam istinske reparacije, kod studenata koji imaju pozitivnije stavove prema psihoterapiji i koji potiču iz grada koji broji više od milion stanovnika.

C) Usporedna analiza doktorske disertacije sa rezultatima iz literature

Rezultati psihometrijske validacije Instrumenta za procenu psiholoških simptoma u savetovaništu potvrdili su postojanje osmofaktorskog modela psihološkog distresa, pri čemu se kompozicija stavki unutar faktora ekstrahovanih u ovom istraživanju donekle razlikuje u

odnosu na američku verziju instrumenta (Locke i sar. 2012), ali je slična faktorskoj strukturi dobijenoj na tajlandskom uzorku (Ratanasiripong i sar, 2015). Na osnovu rezultata validacije Dinamske skale za procenu u domenu profesije zaključuje se da je četvorfaktorski model koji je prethodno dobijen na italijanskom uzorku (Caputo i sar. 2019) potvrđen i na uzorku studenata iz Srbije. Takođe, i rezultati validacije Skale za procenu simboličke radne motivacije ukazuju da je četvorfaktorska struktura koja je dobijena na italijanskom uzorku (Fregonese 2017) potvrđena i u našoj populaciji.

Nalazi ovog istraživanja u skladu su sa rezultatima prethodnih studija koje pokazuju da kod devojaka postoji viši stepen akademskog distresa (Misra i sar 2000, Shaw i sar 2017), socijalne i generalizovane anksioznosti (Gao i sar. 2020, Arcand i sar.2020), izraženiji simptomi zabrinutosti u vezi sa ishranom (Peráčková i Peráček 2020, Radwan i sar. 2019), kao i manje izražena zloupotreba alkohola (Pau i sar. 2017, Schulte i sar. 2009). Istovremeno, nalaz da je samopoštovanje izraženije u populaciji devojaka u suprotnosti je sa rezultatima najvećeg broja do sada rađenih studija (Bleidorn i sar. 2016, Sakellari i sar. 2020) ali je u saglasnosti sa rezultatima dobijenim u Kini (Ye i sar. 2012). Rezultati da je viši nivo akademskog distresa povezan sa lošijim akademskim postignućem u skladu je sa rezultatima prethodnih istraživanja (Hartman i sar. 2017). Takođe, u skladu sa prethodnim nalazima je i rezultat da su studenti čije majke imaju viši nivo obrazovanja skloniji problemima u vezi sa ishranom (Goodman i sar. 2014), dok je nalaz da kod studenata čiji roditelji imaju postdiplomske obrazovanje postoji značajno viši nivo hostilnosti u suprotnosti sa rezultatima dosadašnjih istraživanja (Chen i sar. 2018). Utvrđeno je i da studenti sa nižim materijalnim statusom imaju izraženiji akademski i porodični distres, kao i izraženije simptome socijalne i generalizovane anksioznosti, što je u skladu sa rezultatima prethodnih istraživanja (Jury i sar. 2017, Conger i sar. 2010). Rezultati prikazani u ovoj disertaciji pokazuju i da je zloupotreba alkohola manje izražena među studentima sa najnižim materijalnim statusom, što je u suprotnosti sa nalazima dobijenim u najvećem broju studija rađenih u Evropi i Severnoj Americi (Guilamo-Ramos i sar. 2005, Helasoja i sar. 2007), ali su je u skladu sa rezultatima dobijenim u istraživanjima sprovedenim u Brazilu (Sanchez i sar. 2013) i Turskoj (Ulaş i sar. 2017). Rezultati ove studije nadalje potvrđuju protektivnu ulogu religioznosti u javljanju simptoma akademskog i porodičnog distresa, generalizovane i socijalne anksioznosti i hostilnosti, koja je utvrđena u ranijim studijama (Bhat 2015, Dilber i sar. 2016, Homan i sar. 2010). U skladu sa prethodnim istraživanjima, nalazi prikazani u ovoj disertaciji ukazuju i da je niža učestalost pohađanja nastave i manji utrošak vremena na učenje povezan sa većom

zloupotrebom alkohola i izraženijim simptomima generalizovane anksioznosti (An i sar. 2017, Atroszko i sar. 2015). Rezultati analize povezanosti dimenzija profesionalne adaptibilnosti i psihološkog distresa ukazuju da dimenzije istinske i manične reparacije imaju adaptivnu funkciju, dok je funkcija dimenzija manije i zavisti maladaptivna, što je generalno u saglasnosti sa postojećim teorijskim postavkama i empirijskim nalazima (Caputo i sar. 2019). Takođe, u saglasnosti sa prethodnim empirijskim nalazima su i rezultati koji ukazuju da studenti kod kojih postoji veće afektivno investiranje u kontekst, imaju izraženije samopoštovanje i manje izražene sve merene dimenzije psihološkog distresa (Fredricks i sar. 2004, Driver 2009). U ovom istraživanju potvrđeni su i raniji nalazi prema kojima studenti koji fizičke karakteristike karakteristike svog radnog konteksta ocenjuju pozitivnije imaju manju šansu za doživljavanje akademskog distresa (Asiyai 2014).

Rezultati prikazani u disertaciji, u saglasnosti sa rezultatima drugih studija, ukazuju da pozitivnije stavove prema traženju profesionalne psihološke pomoći imaju devojke i studenti medicinskih nauka (Vogel i sar. 2005, Mackenzie i sar. 2014, Duncan i Johnson 2007). U razmatranju dimenzija profesionalne adaptibilnosti kao prediktora ove vrste stavova ispostavilo se da su studenti koji su skloniji korišćenju mehanizma istinske reparacije imali pozitivnije stavove prema psihoterapiji, dok su oni koji su u većoj meri pribegavali korišćenju mehanizma manije imali negativnije stavove. Ovi rezultati su u saglasnosti sa teorijskim modelima predstavljenim u literaturi (Klein 1940, Caputo 2019). Iako rezultati nekih od prethodnih studija pokazuju da psihološki distres ne utiče značajno na stavove i nameru za traženjem profesionalne psihološke pomoći u populaciji studenata (Nam i sar. 2013), u ovom istraživanju se ispostavilo da neki aspekti distresa, kao što su akademski distres i socijalna anksioznost, jesu značajni prediktori ovih stavova. Nalazi prikazani u ovoj disertaciji ukazuju da su studenti koji su aktuelno koristili psihoterapijske usluge imali pozitivnije stavove prema traženju profesionalne psihološke pomoći, što je rezultat koji je prethodno dobijen u velikom broju studija (Fisher i Farina 1995, Masuda i sar. 2009).

D) Objavljeni radovi koji čine deo doktorske disertacije

Cvjetkovic S, Bjegovic-Mikanovic V, Langher V. Cross-cultural validation and psychometric testing of Counseling Center Assessment of Psychological Symptoms: experience of Serbia. Health Promotion International 2020. DOI 10.1093/heapro/daaa119

E) Zaključak (obrazloženje naučnog doprinosa)

Doktorska disertacija „ISTRAŽIVANJE PREDIKTORA PSIHOLOŠKOG DISTRESA I SPREMNOSTI NA TRAŽENJE PROFESIONALNE PSIHOLOŠKE POMOĆI KOD STUDENATA BEOGRADSKOG UNIVERZITETA“ Smiljane Cvjetković, kao prvi ovakav rad u studentskoj populaciji, predstavlja originalni naučni doprinos koji obuhvata više aspekata. Prvi aspekt odnosi se na lingvističku i kulturnu adaptaciju i psihometrijsku validaciju tri nova instrumenta koja ima kako naučni, odnosno teorijski, tako i izuzetan praktični značaj. Primena Instrumenta za procenu psiholoških simptoma u savetovalištu (*CCAPS-62*) koji je validiran u okviru ove studije omogućava multidimenzionu procenu simptoma psihološkog distresa uzimajući u obzir dimenzije koje su specifične za studentsku populaciju, što predstavlja iskorak u odnosu na do sada korišćenu metodologiju u istraživanjima na našoj populaciji, a koja je uglavnom bila ograničena na upotrebu skala standardizovanih na opštoj populaciji, kojima su ispitivani specifični simptomi u okviru određenog domena. Takođe, i adaptacija i validacija Dinamske skale za procenu u domenu profesije (*DCS*), kao i Skale za procenu simboličke radne motivacije (*W-SMS*), predstavljaju značajan doprinos metodologiji istraživanja profesionalne adaptabilnosti i afektivnih karakteristika radnog konteksta u našoj populaciji, s obzirom da ove dve skale operacionalizuju pomenute konstrukte koristeći kao teorijsku osnovu psihodinamski pristup, omogućavajući na taj način dobijanje uvida u emocionalne i nesvesne procese.

Drugi aspekt naučnog doprinosa odnosi se na razumevanje faktora koji su povezani sa psihološkim distresom i traženjem profesionalne psihološke pomoći u populaciji studenata. Ovo je prvi rad koji uzima u razmatranje ovako širok spektar činilaca koji su od značaja za mentalno zdravlje studenata, što je omogućilo formulisanje preporuka za efektivno pružanje usluga profesionalne psihološke pomoći u ovoj populaciji. Postavljanje smernica za dobru praksu uz pomoć naučnih dokaza predstavlja treći aspekt naučnog doprinosa ovog istraživanja, koji ujedno ima i najveće praktične implikacije.

Ova doktorska disertacija je urađena prema svim principima naučnog istraživanja. Ciljevi su bili precizno definisani, naučni pristup je bio originalan i pažljivo izabran, a metodologija rada je bila savremena. Rezultati su pregledno i sistematično prikazani i diskutovani, a iz njih su izvedeni odgovarajući zaključci.

Na osnovu svega navedenog, i imajući u vidu dosadašnji naučni rad kandidata, komisija predlaže Naučnom veću Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju Smiljane Cvjetković i odobri njenu javnu odbranu radi sticanja akademske titule doktora medicinskih nauka.

U Beogradu, 17.11.2020.

Članovi Komisije:

Prof. dr Petar Bulat

Prof. dr Janko Janković

Prof. dr Tatjana Vukosavljević-Gvozden

Doc. dr Zoran Bukumirić

Prof. dr Dragana Ignjatović Ristić

Mentor:

Prof. dr Vesna Bjegović-Mikanović

Komentor:

Prof. dr Viviana Langher

